

*Fekete Károly*¹:

Árokháty Béla – az orgonatervező²

Abstract. Béla Árokháty, the Organ Builder.

This study present Béla Árokháty's biography, who was not only a musician but also a minister leading and inspiring his flock. It also highlights that the people rebelled against him because of the novelties he adopted. Béla Árokháty was convinced that the Protestant musical treasure must become accessible to all. In several of his writings, he accepted the rules regarding religious church music and instrumentation, but from the beginning of his religious musicological activity and, until the last, his aim was to favour the widespread adoption of church music in the Reformed Protestant service. Very few of his contemporaries recognized his personality and mission, however he was the one who launched the reform of the musical culture in the Protestant communities of the 20th century. Béla Árokháty's exceptional initiatives and his achievements have largely contributed to raising Hungarian Reformed religious music to European standards.

Keywords: Béla Árokháty, religious music, reform, Protestant musical art, instrument classes

¹ Egyetemi professzor, Debreceni Református Hittudományi Egyetem, a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke, email: feketek@drhe.hu

² Baráti tisztelettel Dávid Istvánnak, Isten gazdag áldását kérve életére!

„Nem tudom, mi az oka, talán gyökerében idegen nevelési szisztémánk, elég az hozzá: mennél törülmetszettebb magyarsággal jelentkezik nálunk egy-egy fényes-fehér nagy szellem, annál értetlenebbül szemléljük és ítéljük meg.”

(Karácsony Sándor: *Magyar ifjúság*)

A mottóként választott idézet írója, Karácsony Sándor *Magyar ifjúság* című könyvében Árokháty Béla mostoha sorsából felvillantott pillanatképekkel vázolja fel az „aktív magyar ember portréját”, aki szerinte „provokálja előbb a világot s hozzánemértők szemében ez a tulajdonsága aktivitásnak tűnhetik fel. A világ felbőszül ellene s attól kezdve hősünk majdnem lubickol a támadások árjában, égigérő kéjjel és belefelejtkezően abba, hogy végrevalahára alkalma nyílik egy kis szenvedésre. Mert az ő életeleme is a szenvedés.”³

I. Névjegy: Árokháty Béla életrajza évszámokban

Született: Gyüre, 1890. január 14.

Apja: Árokháty Béla, ref. lelkész, anyja: Bodiczky Jolán.

Gimnáziumi évek: Sárospatak, 1901–1910

1910/11: teológiai tanulmányok Sárospatakon

1913–1917: teológiai tanulmányok Budapesten

1918 és 1920: I-II. lelkészi vizsga

1917–1919: zeneakadémiai tanulmányok, orgona és zeneszerzés szak.

Tanárai: Antalffy Zsiros Dezső, Szabados Béla, Kodály Zoltán, Siklós Albert, Weiner Leó, Dohnányi Ernő.

1920–1923: ének-zenetanár a budapesti Teológián, budapesti vallásoktató lelkész

1923–1925: tanulmányúton Edinburgh-ban

1924-ben megnősül, felesége: Szalay Margit, tanárnő

³ KARÁCSONY Sándor: *Magyar Ifjúság*. Exodus Kiadó. Bp. 1946. 31.

- 1927-től a Budapest-Józsefvárosi egyházközség orgonistája
1928: megalakítja a Korál Kamaraének- és Zenekart
1933-tól a Budapesti Egyházmegye szakfelügyelője
1937: megrendezi az I. Országos Protestáns Egyházzenei Konferenciát
1937: Dunamelléki Egyházkerületi zenei tanácsadó
1938: a konventi énekügyi bizottság előadója
1939: szerkesztésében megjelenik a Jugoszláviai Énekeskönyv
1941: megjelenik a *Psalterium* orgonakönyv
1942. március 28-án hunyt el.

Árokháty Béla nemcsak muzsikus volt, hanem:

„Lelkipásztor, aki tereli és vigasztalja nyáját. Teológus, aki egyedül, értjük meg, egyes-egyedül vitte be a gyülekezeti elvet következetesen kálvini alapon énekügyünkbe. Valláspedagógus, aki míg vallástanár, módszertant épít a tanításba, mikor meg már szakfelügyelő, egyrészt a rábízott iparos-tanoncok lélektanát kutatja, másrészt a vallástanítók továbbképzésének a problémáját próbálja megoldani. Nemcsak »muzsikus« a zenében sem, hanem a protestáns magyar himnológia tudós kutatója, a modern orgonaépítés alapos elméleti ismerője és hazánkban úttörője is, az orgona és egyházi zeneirodalom átfogó ismeretében évről-évre gazdagabb műélvező, művész és a végén (kongeniális, archaizálón-hű és mégis modern *Psaltériumára* gondolok) műalkotó is. Karmesteri pályája holtáig emelkedőben.”⁴

Nem a meg nem értett és érthetetlen zsenisors volt az övé, hanem a dilettánsok közötti megszállotté, aki kinőtt az ösztönös zenész, a kálvinista-hagyományos, átlagkántor világból, és tudásával, jelenlétével, írásaival kortársai valóban provokátort láttak benne. Csak kevesen ismerték fel jelentőségét és küldetését. Közülük az egyik Márton Barna, nagykőrösi ref. tanár volt, aki a következőket írta egyik levelében Árokhátnak: „Csak az, aki szándékosan megvakítja a látóidegét,

⁴ Uo. 27.

az nem látja tisztán a magyar református ének- és zeneügyünk problémáit. Bartók és Kodály korában nem lehet felelőtlenül halandzsázní megállapított problémák felett.” (1941. szeptember 9.)

II. Egyházzenei helyzetkép a XX. század elején

A század elején jelent meg a *Próbaénekeskönyv*, ami sok kívánnivalót hagyott maga után. Zenei igénytelenség jellemezte zsoldárrontással és dicséretválsággal. A megindult külföldi egyházzenei reformmozgalmaknak nincs még semmilyen visszhangja. Tombolt a dalárda-korszak. Tragikomikus kísérletek és ötletek születtek a genfi zsoldárok ritmusának „megmagyarosítására”. Életre hívták a Református Kántorok Egyesületét és a *Zeneközlöny* c. lapot, de ezek főként a kántorok társadalmi érdekeit szolgálták, zenei mellékleteik pedig a mindennapok iskolai és egyházi életének, zenei szükségleteinek primitív kielégítésére szolgálták.

Nagy számban terjedtek a gyári készítésű, sablon-diszpozíciójú, művészi orgonajátékra alkalmatlan hangszerek. Sok helyen rontotta az orgonák minőségét az I. világháború idején végbement síprekvirálás, amely eltüntette az orgonák homlokzati ónsípjait.

III. Európai hatások Árokháty felkészülésében

Árokháty Béla 1923 őszétől 1925-ig Edinburgh-ban volt ösztöndíjas, ahol zenei felkészültségét zenei doktorátussal szeretne volna megkoronázni, de ez egyrészt anyagi okok miatt, másrészt dr. Tovey⁵ professzor hosszas betegsége és szabadságolása miatt megakadt. A kint töltött években a St. John's és a St. Giles' katedrális orgonái tettek rá nagy hatást.

⁵ Sir Donald Francis Tovey (1875, Eton – 1940, Edinburgh) angol zenei író, zongoraművész és zeneszerző. 1914-től lett az edinburgh-i egyetemen a zene professzora. 1917-ben megalapította a Reid Symphony Orchestrát, amelynek karmestere is volt. Jelentős zenei író volt. Több szakkönyve jelent meg. Írt egy operát, kórusokat, szimfonikus és kamarazenei műveket. Az *Encyclopaedia Britannica* számára zenei szócikkeket írt.

Árokháty minden későbbi mássága, többet látása, európai szintű zenei tervei, széles egyházzenei látóköre, zenetudományi megalapozottságú állításai az Edinburgh-i években megismert külföld igényesség szintjéből érthetőek meg. A skót egyházzene kivül rálátása lett a német és francia zenei világban folyó változásokra is. Ő is figyelemmel kísérte az 1925-ben tartott hamburgi és lübecki orgonakongresszus korszakalkotó eredményeit.

Hazajövele után ő lesz az, aki tájékoztatja a református egyházi közvéleményt az orgonareformról. Erről tanúskodnak 1930-31-ben írt újságcikkei. Ezek egyikében pl. így ír:

„Egy pár éve, hogy jeles német és francia zenetudósok meglátták azt a veszedelmet, amely a legnemesebb hangszert a teljes lezüllésbe sodorja s a lübecki XVI. századbeli orgona restaurálásával a hamisítatlan ősi orgona utolérhetetlen nemes hangzásaitól megihletve, megindították az orgonareform mozgalmat. Ez a mozgalom az orgonát eredeti ősi alapjain fejleszti tovább. Ami értékeset hozott a XVIII-XX. század építési technikája, azt felhasználja, de az orgona sajátlagos szellemében. Elveti az olcsó, vásári hatásokat s az orgonát ismét méltó, királyi fenségében állítja az Isten dicsőségének a szolgálatába. Németországban Schweitzer prof., a strassburgi teológiai fakultás kiváló tanára, híres zenetudós, Mahrenholz református lelkész, közismert organológus, Straube prof., a lipcsei szt. Tamásiskola világhírű tanára, Bach késői utódja állanak az élén annak a művészseregnek, amely tudományosan foglalkozik az orgonával, mint templomi hangszerral. – Nálunk semmi érdeklődés. Egyházaink orgonáik építését rábízák tanítóikra, kántoraikra, akik lehetnek kiváló organisták, jeles játékosok, de nem értenek az orgonaépítéshez, ami művészi és több, mint művészi feladat, mert ehhez a szükséges ismereteket nem volt alkalmuk megszerezni. Még a Zeneművészeti Főiskolát végzett orgonaművészek között is alig akadnak néhányan, akik az orgonaépítés hihetetlenül bonyodalmas művészetét elsajátították volna. Csak legutóbb, Zalánfy Aladár zeneakadémiai tanár és Geyer József r. kath. lelkész buzgó munkássága vezet be az ifjú nemzedéket az orgonaépítés elemi ismereteibe.”⁶

⁶ Lelkészegyesület, 1931. 20.

1935 tavaszán a Schütz – Händel – Bach ünnepségekre Árokháty is elutazott, ahol „felkereste az orgonaépítészet remekeit Lüneburgban, Hamburgban, Lübeckben, és behatóan tanulmányozta a világhírű Thomaner-Chor életét és munkáját és a Bach-korabeli hangszereket Lipcsében, ahol Bach mai utódja, Straube professzor látta el őt bőséges felvilágosítással” – adta hírül a *Református Élet* című lap.⁷

Árokháty egyik külföldi útjának és annak hatásának Karácsony Sándor is tanúja volt:

„Klosterneuburgban volt. Régesrég, használatból jóideje kivont hangszert szólaltatott akkor meg a helybéli karnagy vendége kedvéért. (...) Elég volt azonban egy óra hosszat felváltva hallanom Bélának és házigazdájának a kezelésében, hogy megértsem a mai orgonareform törekvését és holtig hű katonájává szegődjem ennek a mozgalomnak. Az orgona – orgona, nem zenekar-utánczat.”⁸

IV. Hazai kitörési pontok

1. A zenés ábítat

Árokháty Béla meggyőződése volt, hogy a protestáns zeneművészet kincseit hozzáférhetővé kell tenni. Több írásában is elfogadja a kor egyházi zenére és a hangszerhasználatra vonatkozó rendelkezéseit, de egyházzenei munkásságának első pillanatától az utolsóig azért fáradozott, hogy minél inkább elősegítse az egyházzene térnyerését a református istentiszteleten. Kiindulásként vallotta, hogy az orgona akkor tölti be „királyi” hivatását, ha alázatosan szolgál az éneklő gyülekezetnek.

⁷ Református Élet, 1935. április 20. szerk. Dr. Ravasz László, II. évf., 16. szám, 1935. április 20. 135.

⁸ KARÁCSONY S.: *Magyar ifjúság*, 29.

„Amint a gyülekezeti istentisztelet liturgusa felhívja a híveket az éneklésre a zsoltár vagy a dicséret megjelölésével, éppúgy hívja az orgona a híveket az éneklésre a zsoltár- vagy dicséret dallam megjelölésével (intonálásával). S amint rázendít a hívek sokasága az énekekre, akkor az orgona kap az ének szárnyaira... s boldog alkalomnak tartja, hogy a szárnyaló lelkekhez simulhat, mert érzi, hogy szolgálata ebben szentelődhetik meg. (...) Nem való itt hozzá sem a romantikus kitörések hatáskeresése, sem pedig az elandalító szentimentalizmus. Ismeretlenebb koráljainkat elzengi előttünk, hogy »ékesen« el tudja énekelni a nagy testvéri közösség. Az ismert dallamokat élénk idézi, hacsak főbb motívumaiban is. (...) Természetesen van szerepe az orgonának a gyülekezetben az istentiszteleti liturgia keretén kívül is. (...) Az istentisztelet megkezdése előtt és befejezése után átveheti a szót. A művészet nemes eszközeivel előtte megindíthatja a lelkeket az Isten világa felé vezető úton s utána maga is, mint a kegyelem fényében megfürdött hívő lelkek a hála és a megtisztult érzések hangjaiban ujjong.”⁹

Az első Protestáns Egyházzenei Kongresszuson, tisztelve az istentiszteleti rendtartás szabályait, de azért csak felveti 1937-ben:

„hogy a zene művészete ezen a királyi művészetre rendeltetett hangszeren kaphat-e a templom életében művészi megbízatást s ha igen, akkor szolgálatát milyen keretekben töltheti be, ez nemcsak a református, hanem az evangélikus egyházunkban is ma még csupán az egyéni elbírálásoktól függő, de lényegében megoldatlan kérdés.”¹⁰

Árokháty teológiai oktatóként még jóval külföldi tapasztalatai előtt, 1920 márciusától májusáig, szerdánként 9 részből álló egyházzenei sorozatot szervezett Budapesten. A kitalált új műfajnak ő adta a „zenés áhítat” elnevezést.

⁹ ÁROKHÁTY Béla: *Az orgona a református gyülekezetben*. In: Református Figyelő, 1930. 367.

¹⁰ ÁROKHÁTY Béla: *Az egyházi zene szolgálatának megszervezése, irányítása*. In: Protestáns Szemle, 1937. 343.

„A zenés áhítatok, amelyekért mintha következtelenséggel vádoltak volna bennünket a puritánság jelszava alatt, éppen azért teremtődtek meg, hogy az egyházi zenének a templomban hajlékot adjunk anélkül, hogy Kálvinnal ellenkezésbe kerüljünk. A gyülekezeti liturgikus istentisztelet körében jelenlegi istentiszteleti rendtartásunk nem ad szót Bachnak, Händelnek és a többi egyházi zeneköltőnek, tehát teremtettünk más alkalmakat. Mivel az építő zene hallgatására hívtuk egybe a híveket, ezért nem hallgathattuk el a zenés jelzőt, s mivel a zenét az Ige szolgálatába állítottuk, sőt az Igét magát is egy kis áhítat keretében megszólaltatjuk, ezért aligha a lényegtelen vonásokat emeltük ki az alkalom fogalmi megjelölésében. (...) Sem liturgiai elveket, sem a kálvinizmus történeti lelkiségét nem sértettük meg vele, sőt még csak nem is a papistákat utánoztuk, hanem a – svájci reformátusokat sok lélek épülésére.”¹¹

Ezen cél elérése érdekében hozta létre 1928-ban a Korál Kamaraének- és Zenekart, amelynek tagjai evangélikus és református zenészek voltak, s képesek voltak megszólaltatni a magasrendű templomi muzsikát.

Árokháty a gyülekezeti istentisztelet keretein kívül szervezett alkalmakat az Isten dicsőségének szolgálatára, evangelizációs céllal, missziói munkának szánta.¹²

2. Orgonák az igényesebb egyházzeneért (elvek és tervek)

„Vissza a régi orgonához!» – ez volt az alapelve annak a tevékenységnek is, mely Árokháty Béla orgona-építő munkásságát jellemezte. Bizony, töretlen út volt ez, kivált eleinte. Képzeltetni a halasiak elképedését, akik abban a hiszemben hívták meg egyszer Árokháty Bélát orgonaszakértőnek, hogy van egy ósdi, divatból kiment, »vergliszterű« kasztnijok, azt most kidobják s a híres művész tanácsai szerint modern, villamosműre berendezett orgonával cserélik fel. Megérkezik a szakértő, nézegeti az öreg bútort, tapogatja, meg-megszólaltatja. »Csúszskaladás?» – kérdi csillogó szemmel. »Igen« – rebegik a helybeliek szemérmesen szégyenkezve. »Nagyszerű, éljen, remek, nem is reméltem!» – lelkesedik a messzirőljött

¹¹ ÁROKHÁTY Béla. *Református orgonazúgás*. In: Református Figyelő, 1931. 181.

¹² ÁROKHÁTY Béla: *A református gyülekezeti éneklés*. Bp., 1940. 30.

ember. Alig akarták elhinni neki, hogy értékes kincs van a birtokukban. Hamisítatlan orgona, el ne herdálják. Ha tovább akarják is építeni, feltétlenül hagyják meg az eddigit – alapul.”¹³

1937-ben a Protestáns Egyházzenei Konferencián Árokháty részletesen is kifejtette elveit *Az orgonaépítés mai problémái* címmel; 1931-ben már megfogalmazott kijelentésével egybehangzóan máshol is kijelentette:

„rossz, haszontalan orgonatípusok után indulnak el egyházi zenészeink, vagy pedig az orgonagyárak vásári tervezetei, sablonai után és épülnek komoly hozzáértés nélkül silány hangszerek, a szakértői ellenőrzés hiányában rossz anyagból, művészietlen és méltatlan módon anélkül, hogy bárkit is felelősségre lehetne érte vonni.”¹⁴

Árokháty ellenlábasaainak, kerékkötőinek (Szabó Gyula, Hodossy Béla és kántorkörük, akiket befolyásuk alá vontak) ellenére 1928-tól a legtöbb újjáépítendő vagy egészen újonnan készülő református orgona építése körül ott van. Számos írásában tudatosította, hogy egyedül az igényes művészi orgona méltó a dicsőséges Istenhez. Eligazító alapszempontjait négy pontban fogalmazta meg:

„Egyházainkkal be kell láttatni, hogy

1. bármilyen kis templom számára, bármilyen kicsi hangszert óhajtunk építtetni, a hívek áldozatának filléreit nem szabad haszontalan, művészietlen hangszerre eltékozolnunk;

2. inkább engedjünk a sípsorok számából, az orgona nagyságából, de irreálisan olcsó árajánlatot egyházaink ne fogadjanak el, mert az mindig erkölcsi és anyagi károsodást jelent;

3. az építendő orgona nagyságát, minőségét, egész tervezetét a templom nagysága, a karzat méretei, az akusztikai viszonyok szabják meg. Ezek tekintetbevételével kell tehát az építendő orgonát megtervezni;

¹³ KARÁCSONY S.: *Magyar ifjúság*, 29–30.

¹⁴ Lelkészegyesület, 1931. 19.

4. a tervezet legyen igazi tervezet:
- a) állapítsa meg az orgona nagyságát a helyi viszonyoknak megfelelően;
 - b) határozza meg az építendő orgona műveit;
 - c) a regiszterek pontos leírását adja azok funkcióinak a pontos megjelölésével;
 - d) adja a teljes mechanikai berendezés pontos leírását;
 - e) az orgonaház pontos tervrajzát, benne a művek elhelyezésének a pontos meghatározásával;
 - f) határozza meg minden egyes síp menzúráját tized-mm-ekben, továbbá anyagát, szerkezetét;
 - g) a játszóeszközök tervezetét;
 - h) a játszóasztal pontos, méretezett rajzát;
 - i) az orgonaszekrény külső képét.”¹⁵

A budapesti Ráday Levéltárban őrzött Árokháty-hagyaték¹⁶ dokumentumai bizonyítják, hogy fennmaradt orgonaterveiben ezeket a szempontokat be is igyekezett tartani és tartatni! Különösen mintaszerűek a Zalánfy Aladárral közösen készített dokumentációk.

A Ráday Levéltárban az alábbi egyházközségek számára küldött tervet, illetve terveket, hiszen többször, több alternatívát ajánlott megfontolásra a döntést hozó testületnek:¹⁷ Így a hagyaték őriz olyan terveket is a 46 helyszínre elküldött 80 diszpozíció között, amelyek nem valósultak meg.

¹⁵ ÁROKHÁTY Béla: *Az orgonaépítés mai problémái*. In: Protestáns Szemle, 1937. 320.

¹⁶ Jelzete a budapesti Ráday Levéltárban: „Árokháty Béla iratai” RL C/106. 1–6. doboz. Részletezve: 1. doboz: vegyes feljegyzések, hangversenyműsorok, fényképek az általa tervezett orgonákról, özvegyének feljegyzése férje életéről; 2. doboz: vegyes jegyzetek előadásairól, cikkek kéziratjai, műsorok; 3. doboz: levelek; 4. doboz: orgonatervek; 5. doboz: naptárak, zsebkönyvek; 6. doboz: önéletrajz, fényképek, nyomtatásban megjelent írásai.

¹⁷ RL C/106. 4. doboz. A diszpozíciók közlésekor az irat dobozon belüli számát is közlöm.

*3. Táblázatos kimutatás az Árokháty Béla készítette
orgonatervekről időrendben (1928–1942)*

Helység:	Terv, ill. elkészülés éve:	Man/ reg:	Traktura:	Kivitelező:	Megjegyzés: levéltári jelzet a Ráday Levéltárban Budapesten
Csór ref.	1928				Elkészült.
Monor ref.	1928, 1930	2/14-19- 21	pneumatikus	Rieger	Átépítés. C 106. 4/1-3.
Abony ref.	1929	2/14	pneumatikus	Rieger	C 106. 4/5-6. Elkészült
Eger ref.	1930.	2/22	pneumatikus	Rieger	Elkészült
Mátészalka ref.	1932.	2/15	pneumatikus	Gerstenengst J.	Bővítés, elkészült C 106. 4/7.
Vál ref.	1932.	2/7	pneumatikus	Barakovits J.	C 106. 4/8-12. Elkészült
Szigetszentmiklós ref.	1932.	2/23 trm! ¹⁸	pneumatikus	Angster	C 106. 4/36-37. Elkészült, de 1945-ben elpusztult
Nagykőrös ref.	1931-33.	3/38	pneumatikus	Angster	C 106. 4/13-29. Elké- szült, azóta új orgona épült
Réde ref.	1933.	2/8; 2/10	pneumatikus	Gerstenengst	C 106. 4/32-35.
Bp.-Angyalföld ref.	1933.	2/19 trm!			C 106. 4/38-40.
Monostorpályi ref.	1934	2/6	pneumatikus	Rieger	Elkészült
Pátka ref.	1935.	2/10.	pneumatikus		C 106. 4/41.
Zámoly ref.	1935				Elkészült
Berettyóújfalu ref.	1936	2/19	pneumatikus	Rieger	Átépítés
Vásárosnamény ref.	1937	2/14 terv 1/7 épült	pneumatikus	Angster	Részben elkészült
Sátoraljaújhely ref.	1937	2/16	pneumatikus	Rieger	Elkészült
Nagyvárad-Olaszi ref.	1937.	2/22.	mechanikus		C 106. 4/42. Zalánfyval!
Zaláta ref.	1937.				
Tarpa ref.	1938.	2/10.	pneumatikus	Angster terv Barakovits J.	C 106. 4/43-44. Elké- szült

¹⁸ trm = bizonyos regiszterek transzmittálva vannak más műre

Egyházzene

Helység:	Terv, ill. elkészülés éve:	Man/ reg:	Traktura:	Kivitelező:	Megjegyzés: leltári jelzet a Ráday Levéltárban Budapesten
Bp.-Pestújhely ref.	1938.	2/13.		A vagy R???	C 106. 4/45-52
Nagyrákos ref.	1938.	2/12.		A v R???	C 106. 4/50,53-54
Nyíregyháza ref.	1938.	2/22.	pneumatikus	Rieger	C 106. 4/55-56. Elkészült
Szentes ref.	1938.	2/31.			C 106. 4/57. Átép. Zalánfyval! Teljesen nem valósult meg.
Ózd ev.	1938.				
Bp.-Józsefváros ref.	1938.	2/15.			C 106. 4/58. Átépítés Zalánfyval! Elkészült
Bp.-Óbuda ev.	1939-40.	3/25.			C 106. 4/59. Elkészült Zalánfyval!
Pápa ref.	1939				Elkészült
Harta ref.	1939.	1/6	pneumatikus	Rieger	Elkészült
Bp.-Tisztviselő t. ref.	1940.	3/31.		R ???	C 106. 4/60-63.
Gyulaháza ref.	1940.	2/6. 2/9. 1/6.			C 106. 4/64-70. Elkészült A 70. sz. terve átírva Nyárádra!
Tuzsér ref.	1940.	2/7.			C 106. 4/71. nem készült el
Kisgejőc ref.	1940.				
Semjén ref.	1940-42.	1/5.		A?	C 106. 4/72-79.
Bp.-Pestlőrinc ref.	1941.	2/16.		A?	C 106. 4/83.
Bp.-Pestlőrinc ev.	1941-42.	2/6.		Angster	C 106. 4/83.
Pacsér ref.	1941.	2/17.		A?	C 106. 4/85-88. Zalánfyval.
Kolozsvár-Farkas u.	1941.	3/36. 3/24.			Átépítési javaslatok. C 106. 4/89-90 C 106. 4/91.
Nyárád ref.	1941.	1/6. 2/7.			C 106. 4/95-97. ld. 70. számot is.
Gyermely ref.	1941.	2/7.		A?	C 106. 4/98-105.
Szada ref.	1942.	2/16.	pneumatikus		C 106. 4/110; 116. a füzet 11. oldalán.
Kiskunlacháza ref.	1942.	2/20.	pneumatikus	Angster	C 106. 4/112. Elkészült

Helység:	Terv, ill. elkészülés éve:	Man/ reg:	Traktura:	Kivitelező:	Megjegyzés: levéltári jelzet a Ráday Levéltárban Budapesten
Bp.-Külső- Lipótváros	é.n.	3/31 trm!			C 106. 4/115. a füzet 1. oldalán
Tác ref.	é.n.	2/12. 2/10.			C 106. 4/115. a füzet 8. oldalán.
Csákvár ref.	é.n.	2/16 2/15	mechanikus		Bővítés. C 106. 4/115. a füzet 10. oldalán
Szolnok ref.	é.n.	2/20 trm!	mechanikus		Átépítési terv Zalánfyval. C 106. 4/114
Bp.-Pesterzsébet központ		2/13	pneumatikus	Fittler	Nem valósult meg. Elkészült

4. Néhány jellegzetes diszpozíció

Az Árokháty-hagyatékban¹⁹ található orgonatervek közül való az alábbi válogatás, amelyből kiderül, hogy milyen hangképeidálja volt Árokháty Bélának:

- milyen elképzéseket vallott a kevés regiszterszámú kisorgonák építésénél,
- a gazdagabb lehetőséget biztosító közepes nagyságú orgonák építésénél,
- és bemutatunk néhányat a nagyobb orgonák terveiből is.

a./ Kisorgonák:

Pácín	Gyermely	Gyulaháza	Tarpa
2/6	2/7	2/9	2/10

¹⁹ *RL C 106/4.* Orgonatervek.

I. Manuál

Principál 8'	Praestant 8'	Copula 8'	Principál 8'
Flóta 4'	Nachthorn 4'	Sing. Gedacht 4'	Nachthorn 4'
	Mixtura 3-4x 1 1/3'	Principál 2'	Mixtura 4x 1 1/3'

II. Manuál

Csöves flóta 8'	Fedett pommer 8'	Rohrflöte 8'	Rohrflöte 8'
Nyitott éjkürt 4'	Spitzflöte 4'	Principál 4'	Salicional 8'
Zúgósíp 2 2/3'+2'	Svájci síp 2'	Spitzequint 2 2/3'	Principál 4'
		Acuta 2-3x 1'	Blockflöte 2'
			Cimbel 3x 1 1/3'

Pedál

Subbass 16'	Subbass 16'	Subbass	Subbass 16'
		Gemshorn 4'	Quintade 4'

b./ Közepes nagyságú orgonák

Monor ref. — R Lt C 106. 4.d/1.
Angster 1928. április 10. (1067/1928)

I. tervezet

I. Manuál: C-g³ (56)
Principál 8' részben régi
Flauta concava 8' régi
Salicional 8' régi
Oktáv 4' régi
Cornet 3-4 sor 8' új

II. tervezet

I. Manuál: C-g³ (56)
Principál 8' részben régi
Flauta concava 8' részben régi
Salicional 8' részben régi
Oktáv 4' kis részben új
Cornet 3-4 sor 8' új

II. Manuál: Redőnyben

Pileata 16' részben régi
Viola di Gamba 8' új
Vox coelestis 8' 2 sor új
Födött 8' részben régi
Fuvola 4' részben régi
Mixtura 4 sor 2 2/3' régeből 216 síp

II. Manuál: Redőnyben

Pileata 16' részben régi
Diapason 8' új
Vox coelestis 8' új
Födött 8' részben régi
Zergekürt 4' régi
Flauta 4' részben régi
Flautino 2' régi
Mixtura 4 sor 2 2/3' régi

Pedál: C-d¹ (27)

Subbass 16' régi
Oktávass 8' régi
Violoncello 8' régi

Pedál: C-d¹ (27)

Subbass 16' régi
Oktávass 8' régi
Violoncello 8' régi

Budapest – Pestújhely ref.

Tervezet Angstertől 1938. június 15. 1805/1938. 2/13

I. Manuál: C-a3

Principál 8'
Rohrflöte 8'
Gemshorn-Gamba 8' (redőnyben)
Oktáva 4' (redőnyben)
Mixtura 5x 2' (redőnyben)

II. Manuál: Rückpositiv Pedal: C-f1

Krumhorn-Regál 8' Subbass 16'
Lieblich gedacht 8' Principál 8'
Itáliai principál 4' Nachthorn 2'
Waldflöte 2'
Tercymbel 3x 1/2'

Budapest – Józsefváros ref.

Korábbi diszpozíció:
2/11

Átépitési terv: Árokháty B. – Zalánfy A. 1938. június 26.
2/15

I. Manuál:

Principál 8'
Salicional 8'

I. Manuál:

Principál 8'
Gedacht 8'

Egyházzene

Gemshorn 4'
Mixtura 3x 2 2/3'

II. Manuál: redőnyben

Quintadena 8'
Querflöte 4'
Aeoline 8'
Vox coelestis 8'

Pedal:

Subbass 16'
Cello 8'

Budapest – Angyalföld ref.

1933. 2/19

I. Főmű:

Off. Horn 16' (nyelv)
Principál 8'
Mixtura 4x 1 1/3'
Kupfergedacht 8'
Principál oktáv 4'
Off. Blockflöte 2'

Gemshorn 4'
Sifflöte 2'
Mixtura 3x 1' – 2 2/3'

II. Manuál:

Quintadena 8'
Rohrflöte 8'
Principál 4'
Querflöte 4' v. 2'
Sesquialtera 2x
Quintcimbel 3x 1/3' – 2'
Krummhorn 8'
Tremolo

Pedal:

Subbass 16'
Gedacht pommer 8'
Choralbass 4'

II. Redőnymű

Holzflöte 8'
Gemshorn 8'
Fedettflóta 4'
Sesquialtera 2x
Glöckleinton 2'+1'
Zimbel 3x 1/2'
Krummhorn 8'
Tremolo

Pedal:

Subbass 16'
Prinvipál 8'
Quintade 4'
Sing. – Cornette 2'
Hintersatz 6x
Off. Horn 16' (transm.)

Nagyvárad – Olaszi ref.

1937. május. 2/22

mechanikus csuszkaláda Árokháty – Zalánfy terv

Főmű (II. man.) C-a3

Principál 8'

Csúcsflóta 8'

Oktáva 4'

Csőesfuvola 4'

Hátpozitív (I. man.)

Fedett pommer 8'

Lágy fedett 8'

Olasz praestant 4'

Erdei flóta 2'

Pedál: C-f1

Subbass 16'

Oktáv bass 8'

Korál bass 4'

Mixturbass 6x 2 2/3'

Nazát 2 2/3'

Superoctáv 2'

Blockterc 1 3/5'

Mixtura 6x 1 1/3'-4'

(Mixt. Major 3x 1 1/3'-4')

(Mixt. Minor 3x 1/2' - 2')

Fagott 16'

Quintcimbel 3x 1/4' - 2'

Csőes salmej 8'

Major 3x 2 2/3'

Minor 3x 1' - 1 1/3'

Lágy puzón 16'

Trombita 8'

Kornett 2'

Nyíregyháza ref.

1938. 2/22+3=25

Főmű

Fedett pommer 16'

Principál 8'

Octáv 4'

Mixtura 5 1-4'

Zergekürt 8'

Kettősfuvola 4'

Erdei fuvola 2'

Fejtrombita 8'

Mellmű

Éneklő fedett 8'

Vonós principál 4'

Svájci síp 2'

Quint cimbel 3x 1/4'-2'

Csőes fuvola 8'

Block flóta 4'

Sesquialtera 2x

Csőes schalmey 8'

Tremoló

Pedál

Fedett pommer 16' (transm.)

Principál 8'

Csőes síp 2'

Subbass 16'

Zergekürt 8' (transm.)

Locatio 5x 4'

Puzón 16'

Fejtrombita 8' (transm.)

Ajak schalmey 4'

Egyházzene

Eger (1938)

2/21

Főmű

Fedett pommer 16'
Principál 8'
Bourdon 8'
Gamba 8'
Olasz principál 4'
Mixtura 4x 2 2/3'

Redőnymű

Quintatön 16'
Olasz principál 8'
Csöves fuvola 8'
Sakicional 8'
Vox coelestis 8'
Nyitott éjkürt 4'
Haránt fuvola 2'
Acuta 4x
Krummhorn 8'
Tremolo

Pedál

Subbass 16'
Principálbass 16'
Octáv bass 8'
Korálbass 4'
Éjkürt 2'

Pacsér ref.

1941. 2/17

Árokháty – Zalánfy terv

I. Manuál: Főmű C-a3

Fedett pommer 16'
Principál 8'
Csövesflóta 8'
Oktáva 4'
Erdei flóta 2'
Mixtura 5x 1'

II. Manuál: Mellmű

Éneklőfedett 8'
Lebegő fedett 8'
Principál 4'
Svájci síp 2'
Sesquialtera 2x
Acuta 4x 1'
Görbekürt 8'

Pedál:

Subbass 16'
Principálbass 8'
Csöves síp 4'
Ajaksalmey 4'

Kiskunlacháza (1942)

2/20

Főmű

Quintade 16'
Principál 8'
Rohrflöte 8'
Viola di Gamba 8'
Oktáva 4'

Redőnymű

Spitzgedacht 8'
Lebegőfedett 8'
Principál 4'
Querflöte 4'
Waldflöte 2'

Pedál

Subbass 16'
Principálbass 8'
Ged. Pommer 8'
Spitzflöte 4'
Nachthorn 2'

Blockflöte 2'
Mixture 4x 1 1/3'-4'

Sesquialtera 2x
Acuta 4x 1'-4'
Krummhorn 8'

c./ Nagyorgonák

Nagykőrös ref.
1933. 3/32

Pedálmű:
Principál 16'
Subbass 16'
Octava 8'
Bassflöte 8'
Korálbass 4'
Nachthorn 2'
Mixture 3-4x 1 1/3'
Puzon 16'

Főmű: II. manuál
Bourdon 16'
Principál 8'
Gedackflöte 8'
Praestant 4'
Rohrflöte 4'
Rohrrauschpfeife 3x 2'
Mixture 3-5x 1 1/3'
Fagott 16'

Alsómű: I. manuál
Lieblich-Gadackt 8'
Quintadena 8'
Kupferflöte 4'
Siffelöte 2'
Nasat 3'
Terc 1 3/5'
Acuta 3x 1 1/3'
Krummhorn 8'

Redőnyfelsómű: III. manuál
Holzflöte 8'
Gemshorn 8'
Salicional 8+8'
Principál 4'
Blockflöte 4'
Glöckleinton 2'+1'
Cymbel 1/2'
Dulcian-Regal 8'

Bp. – Óbuda ev.
1939. január 14. Árokháty – Zalánfy terv 3/25 elektromos traktúra

Egyházzene

Pedál:

Réz-principálbass 16'
Subbass 16'
Dulcián 16'
Tompaflóta 8'
Korálbass 4'
Éjkürt 2'
Locatio 4x 2 2/3'

Hátpozítív: I. manuál

Koppelfedett 8'
Salmej 8'
Csúcsflóta-Praestant 4'
Sesquialtera 2x
Mixtura 4x 2' – 4'

Főmű: II. manuál

Quintado 16'
Görbekürt 16'
Réz-principál 8'
Csövesflóta 8'
Oktáva 4'
Blockflöte 2'
Mixtura 6x 1 1/3' – 4'

Mellmű: III. manuál

Éneklő regál 4'
Fedett lebegés 8'
Csúcsfedett 8'
Principál 2'
Acuta 4x 1' – 4'
Terccimbel 3x 1/4' – 2'

Budapest – Tisztviselő telep ref.

Rieger költségvetés 1940. június 7. 3/31

I. Manuál: C – a3

Födött pásztorcip 16'
Főjáték 8'
Csövesfuvola 8'
Éjkürt 4'
Zúgósíp 2 2/3' + 2'
Keverék 4x
Trombita 8' (helye)

II. Manuál:

Födött fuvola 8'
Quintázó 8'
Oktáva 4'
Nazát 2 2/3'
Kupakfuvola 2'
Tercsián 1 3/5'
Cimbel 3x 1'

III. Manuál:

Csúcsosgamba 8'
Lágyfedett 8'
Vox coelestis 8'
Svájci síp 4'
Viola 4'
Felsőbb oktáva 2'
Kisfuvola 1'
Fényes kevert 4x 1 1/3'
Énekregál 8'

Pedál:

Kontrabass 16'
Subbass 16'
Főbasszus 8'
Flötebass 8'
Csövesnazát 5 1/3' (helye)
Korál 4'
Pedál keverék 2 2/3'+2'
Lágy puzón 16' (helye)

5. Árokháty orgonáinak jellegzetességei:

1. Menzurálásakor legtöbbször W. Ellerhorst *Handbuch der Orgelkunde* (1936) című könyvét használta. A sípképeket Mahrenholz *Die Orgelregister, ihre Geschichte und ihr Bau* (1930) című könyvéből vette. A játékasztal méreteinél Mecheln paramétereit használta, manuálon általában 56 hanggal, a pedálon 30 hanggal építve.

2. Ha csak lehetett, a legkisebb helyre is 2 manuálos orgonát tervezett. „Minden gyülekezetnek, még a legkisebbnek is, arra kell törekednie, hogy viszonyaihoz képest a legjobb orgonát építse.”²⁰

3. A diszpozíció összeállításánál arra törekedett, hogy – a hanggúla törvényeinek érvényesülésével – minden sípcsoport legyen képviselve: művenként principálok, fedettek, bőmértű fuvolák, *aliquot* játék, magas mixtúrák, nyelvek; a pedálon is *cantus firmus* játszására alkalmas magas regiszterek.

Ezt az elvet több helyen a regiszterbillék elhelyezésével, csoportosításával is jelezte, mint pl. Nyíregyházán, ahol a funkciók szerint helyezkednek el külön-külön a masculin, feminin és szólójátékok kapcsolói.

²⁰ ÁROKHÁTY Béla: *Kis orgonák tervezése kis templomok számára*. In: Lelkészegyesület, 1930. 256.

4. Ahol régi szekrény nem volt, ott kedvelte a nyitott, modern, egytagú síptükröt (Bp.-Józsefváros, Kiskunlacháza, Nyíregyháza stb.).

5. A magyar elnevezések és a nemzetközi szóhasználat itt-ott keveredik a játszóasztal feliratainál. (Nagykőrösön pl. első látásra áttekinthetetlen volt a kopolák betűjelölése.)

6. Kétmanuális orgonák tervezésénél többször alkalmazta a Mellművet (Csákvár, Nyíregyház, Pacsér).

7. Árokháty terveit legszínvonalasabban a Rieger és az Angster orgonagyár valósította meg, kevésbé sikerültek Barakovits orgonái.

Árokháty a jövőnek tervezett, s minden igyekezetét ez kötötte le, mert tudta: „Hogy kevés a jó orgonásunk, annak a magyarázata az is, hogy nincsenek igazi jó orgonáink. Igazi orgonások csak igazi tökéletes művészi orgonák mellett nevelődhetnek.”²¹

A nagykőrösi orgonaterv bevezetőjében írta le, de véleményem szerint minden nagyobb hangszernél így gondolkodott:

„a magyar református egyház kultúrája érdekében a nagykőrösi Nemes Eklézsiának is meg kell hoznia azt az áldozatot, hogy olyan orgonát állítson a jövő református kultúrmunkás-nemzedék elé, amely mintatípus és magasabb kulturális szolgálatokra is alkalmas. Amíg igazi jó orgonáink nincsenek, nem lehetnek igazi művészeink sem. Míg jeles orgonaművészeink nem lesznek, addig nem lesz egyházi ének- és zenekultúránk sem és emiatt tovább kell szégyenkeznünk külföldi barátaink előtt, akik eljönnek Magyarországra, hogy meggyőződjenek a kultúráért való felelősségérzetünkről is. A magyar nemzet híres a zenéjéről. De egyházi zenéje elhanyagoltsága kultúránknak tagadhatatlan szégyene. Ezen segíteni csak úgy tudunk, ha egyházaink is átérzik a felelősséget érte és segíteni is készek rajta áldozatok árán is.” (1931)

²¹ ÁROKHÁTY B.: *Az orgonaépítés mai problémái*, 321.

* * *

Árokháty Béla Mindössze 52 esztendő volt, amikor 1942. március 28-án elment a minden élők útján. Nem a meg nem értett és érthetetlen zsenisor volt az övé, hanem a dilettánsok közötti megszállotté, aki kinőtt az ösztönös zenészek, az átlagkántorok világából. Tudásával, jelenlétével, írásaival túlszárnyalta kortársait. Nem csoda, hogy féltékeny kollégái szinte provokátort láttak benne. Kortársai közül csak kevesen ismerték fel jelentőségét és küldetését, pedig ő volt az, aki a XX. században pályára állította a református gyülekezeti ének- és zenekultúra megreformálását. Árokháty Béla nagyszerű kezdeményezései és életművének megvalósult eredményei nagy mértékben hozzájárultak ahhoz, hogy neki sikerült a magyar református egyházzenét felzárkóztatni az európai színvonalhoz.

6. Adattár

A tanulmány számos Árokháty Bélától származó diszpozíciót közöl a hagyatékban maradt orgonatervekből. Az alábbiakban a többi kidolgozott tervet közöljük a Ráday Levéltár Árokháty-hagyatékában található iratok sorrendjében. Jelzet: *RL C/106*. 4. Orgonatervek. A helységnév előtti zárójelbe tett szám az irat dobozon belüli helyét jelöli:

(7.) Mátészalka ref. 1932.

I. Manuál: C-g3 Principál 8', (új) Bourdon 8' (részben régi), Viola 8' (új), Oktáv 4' (rég), Sedecima (a régi Superoctav 2'-ből), Mixtura 3-5x (234 síp régi)

II. Manuál: Redőnyben Fl. Principál 8' (rég Fl. 8'-ből), Quintadena 8' (új), Voix coel. 8' (új), Flauta 4' (új), Zergekürtquint 2 2/3' (új), Éjkürt 2', Tercflóta 1 3/5'
Pedál: Subbass 16' (rég), Violon 8' (részben régi)

(8.) Vál ref. 1932.

I. Manuál: C-f3 Principál 8', Zergekürt 4', Nazát 2 2/3'

II. Manuál: Redőnyben Csőfuvola 8' Oktáv 4' (transzm. a Principál 8'-ből), Zúgósíp 2-3x

Pedál: C-d1 Subbass 16'

(9-12.) Vál ref. 1932.

I. Manuál: C-g3 Principál 8', Flóta 4', Erdeiflóta 2'

II. Manuál: Csöves fuvola 8', Oktáv 4', Zúgósíp 2x 2 2/3'

Pedál: C-f1 Subbass 16'

(35.) Réde ref. 1933. november 10.

I. Manuál: Faflöte (Holzflöte) 8', Principál 4' Zúgósíp 2 2/3'+2', Vacant, Zergekürt 8'

II. Manuál: Zengőfedett 8', Cölöpflóta 4', Oktávsíp 2x 1' (Waldflöte 2'+ Schweizerpfeife 1')

Pedál: Subbass 16'

(36.) Szigetszentmiklós ref. 1931.

I. Manuál: Főmű Principál 8', Kettősflóta 4', Schalmey 8', Oktáv 4', Zúgósíp 3x, Cornett 3-5x

II. Manuál: Redőnymű Quintatön 16', Holzprincipál 8', Gyengédfőfött 8', Krummhorn 8', Nyitott éjkürt 4', Nasat 2 2/3', Csengettyűhang 2'+1', Zergeterc 1 3/5'

Pedál: 30 hang Untersatz 16', Oktávbass 8', Flóta 4'

(37.) Szigetszentmiklós ref. 1932. május 20.

I. Manuál: Főmű Fedettpommer 16', Dulcián 8' (transzm.), Principál 8', Csövesfedett 8' Nádsíp 8', Oktáva 4', Zúgósíp 2 2/3'-2'-1', Zúgókürt 3-5x (Kornett)

II. Manuál: Redőnymű 58 hang Dulcián 16', Zengőflóta 8', Kvintadó 8', Salicional-hullámhang 8', Csúcsosflóta 4', Kvint 2 2/3', Erdeiflóta 2', Cimbel 3x, Zergekürt 4'

Pedálmű: Mélybasszus 16', Oktáva 8', Flóta 4', Éjkürt 2', Dulcián 16' (transzm.), Csövesfedett 8' (transzm.)

(41.) Pátka ref. 1935.

I. Manuál: Principál 8', Bourdon 8', Octava 4', Quintcimbel 4x

II. Manuál: Redőnyben C-g3 Rohrflöte 8', Saliocional 2x 8', Gemshorn 4', Sesquialtera 2x 2 2/3'+1 3/5'

Pedál: C-f1 Subbass 16', Principál 8', Quintade 4'

(53) Nagyrákos ref. 1938.

I. Manuál: C-a3 Principál 8', Rohrflöte 8', Svájci síp 4', Mixtura 5x 2'

II. Manuál: Redőnyben Lieblich ged. 8', Violflöte 8', Olasz principál 4'
Gemsnasat 2 2/3', Waldflöte 2', Cymbel 3x 1/2' – 2'

Pedál: C-f1 Subbass 16', Spitzflöte 8'

(57.) Szentes ref. Nagytemplom

Tervezet a korábbi orgona átépítésére: Átokháty B. és Zalánfy A. közös terve, 1938. október 13.

I. Manuál: Főmű Principál 16', Oktáv 8', Superoktáv 4', Kisoktáv 2', Mixtura 5x 2 2/3', Fedett 8', Zergekürt 8', Kettősflóta 8', Tibiaflóta 4', Nazát 2 2/3', Éjkkürt 2', Kornett 3-5x, Fagott 16', Trombita 8'

II. Manuál: Redőnymű Vonósprincipál 8', Quintadena 8', Piccolo 2', Quintcimbél 3x 1/3'-2', Traverzflóta 4', Sesquialtera 2x 2 2/3', Salicional 8', Fagót-Oboa 8', Éneklő-Regál 4'

Pedál: Kontrabass 16', Principálbass 8', Korálbass 4', Subbass 16', Quintbass 10 2/3', Puzón 16', Trombitabass 8', Éneklő kornett 2'

(72.) Semjén ref. 1940.

Két tervezet az Angster cégtől:

a./ Manuál: C-c3 Principál 8' Pileata 8' Salicet 4' Flautino 2'

Pedál C-h ism Subbass 16'

b./ Manuál: C-f3 Bourdon 8' Quintade 8' Principál 4' Mixtura 2'+1 1/3'+1'

Pedál: Subbass 16'

(83/a.) Pestlőrinc ref. 1941.

I. Manuál: 58 hang Principál 8', Bourdon 8', Oktáv 4', Blockflöte 2', Mixtura 5x 1 1/3', Fagott 16'

II. Manuál: Redőnyben Csövesflóta 8', Fedett lebegő 8', Erdei flóta 4' Principál 2' Terccimbél 3x 1/2', Görbekürt 8'

Pedál: Subbass 16', Principálbass 8', Quintatön 4', Lágypuzón 16'

(83/b.) Pestlőrinc ev. 1941.

I. Manuál: Koppel 8', Praestant 4', Mixtura 4x 2'

II. Manuál: Csövesfuvola 8', Gemshörnlein 2'

Padál: 30 hang Subbass 16'

(89.) Kolozsvár, Farkas utca ref.

A korábbi 2 manuálos orgona átalakítási-bővítési terve: 1941. szeptember 3.

I. Manuál: Főmű Bourdon 16' Principál 8', Rohrflöte 8' Gamba 8' Oktáv 4' Fl. Double 4' Nachthorn 2' Mixtura 5x 1 1/3' Trombita 8'

II. Manuál: Redőny felsőmű Quintatön 16' Hegedűprincipál 8' Querflöte 8' Vox coelestis 8' Octav 4' Flóta 4' Gamsquint 2 2/3' Blockföte 2' Acuta 4x 1' Oboa 8' Tremulant I.

III. Manuál: Barokk redőny-felsőmű Olasz principál 8' Quintatön 8' Spitzflöte 4' Svájcsíp 2' Sesquialtera 2x Mixtura 4-6x 1' Schalmey 4' Dulcian 16' Waldflöte 1' Tremulant II.

Pedál: Contrabass 16' Subbass 16' Principál 8' Korálbass 4' Rohrgedackt 8' Flachflöte 2' Mixtura 4x 1 1/3' Puzón 16'

(91.) Kolozsvár, Farkas utca ref.

Egy másik tervezet: 1941.

I. Manuál: Födött pásztorflóta 16' Principál 8' Bourdon 8' Éjkürt 4' Mixtura 5x 2'

II. Manuál: Csövesfedett 8' Quintázó 8' Oktáva 4' Kupakflóta 2' Sesquialtera 2x

III. Manuál: Fuvolapincipál 8' Lágymfedett 8' Csúcsgamba 8' Vox coelestis 8' Erdei flóta 4' Olaszprincipál 2' Kisquinta 1 1/3' Akuta 4x 1 1/3'

Pedál: Főbasszus 16' Subbass 16' Nyitottbasszus 8' Födöttbasszus 8' Oroszkürt 4' Korálsíp 2'

(96/a.) Nyárád ref. 1941. március 20.

Manuál: C-f3 Csövesflóta 8' Éneklő fedett 8' Praestant 4' Blockflöte 2' Mixtura 3x 2'-4'

Pedál: C-d1 Subbass 16'

(96/b.) Nyárád ref. 1941. március 20.

I. Manuál: C-f3 Csövesflóta 8' Praestant 4' Mixtura 3x 2'-4'

II. Manuál: Éneklő fedett 8' Blockflöte 2'

Pedál: Subbass 16'

(110. és 116. füzetben: 11.) Szada ref. 1942. február 12.

I. Manuál: Hátpozitív Görbekürt 8' Koppelfedett 8' Csúcsflóta 4' Erdei flóta 2'
Sesquialtera 2x Akuta 4x 1'-4'

II. Manuál: Főmű Praestant 8' Csövesfedett 8' Lebegőfedett 8' Oktáva 4'
Kupakflöte 2' Mixtura 4x 1 1/3'-4'

Pedál: Subbass 16' Principálbass 8' Fed. Pásztorsíp 8' Laposfuvola 4'

(114.) Szolnok ref.

A korábbi orgona átalakítási terve: Árokháty B. és Zalánfy A.

Főmű: Fedett pommer 16' Praestant 8' Fedett 8' Flóta 4' Mixtura 3x

Felsőmű (redőnyben): Csöves flóta 8' Salicional 8' Görbekürt 8' Olasz principál 4'
Sesquialtera 2x Csengettyűhang 2'+1'

Pedál. Subbass 16' Gyengéd puzón 16' Flótabass 8' Görbekürt 8' (transzm.)

Olasz principál 4' (transzm.) Sesquialtera 2x (transzm.) Csengettyűhang (transzm.)

Nyitott éjkürt 2'

(115. füzetben: 1.) Budapest – Külsőlipótváros

Hauptwerk (II.): Rankett 16' Principál 8' Bourdon 8' Holzflöte 8' Oktáv 4'
Gemshorn 4' Sifflöte 2' Mixtura 6x 1 1/3' Cornette 5x

Brustwerk (III.): Trecht. Regal 8' Rohrflöte 8' Salicional 8' Itáliai principál 4' Fl.

Douce 4' Nasat 2 2/3' Nachthorn 2' Terc 1 3/5' Acuta 5x Tremolo

Rückpositiv (I.) Krummhorn 8' Lieblich ged. 8' Querflöte 4' Quint 1 1/3'

Principál 1' Zimbel 3x Tremolo

Pedal: Rankett-Dulcian 16'(transzm.) Subbass 16' Principál 8' Dulcianbass 8'

Quintade 4' Sing. Cornette 2' Mixtura 6x 2 2/3'

(115. füzetben: 8.) Tác ref.

a./ I. Manuál: C-a3 Bourdon 8' Rohrflöte 8' Ged. Pommer 4' Mixtura 4x 1 1/3'

II. Manuál: Violflöte 8' Quintade 8' Principál 4' Blockflöte 2' Sesquialtera 2x
Quintcymbel 3x 1/3' Tremolo

Pedál: Subbass 16' Nachthorn 4'

b./ I. Manuál: Principál 8' Ged. Pommer 4' Scharff-Mixtura 3-5x 1'

II. Manuál: Rohrflöte 8' Gemshorn 8' Principál 4' Waldflöte 2' Quintcymbel 3x 1/3'

Pedál: Subbass 16' Spitzflöte 4'

(115. füzetben: 10.) Csákvár ref.

Bővítés tervezete.

II. Manuál: Brustwerk Principál 8' Bourdon 8' Salicional 8' Octava 4' Flóta 4'
Nasat 2 2/3' Superoctav 2' Mixtura 3x 1 1/3' Tremolo

I. Manuál: Rückpositiv Krummhorn 8' Quintade 8' Spitzflöte 4' Sifflöte 1' Cymbel
3x

vagy: Fedett pommer 8' Trompete 4' Sifflöte 1' Terccimbel 3x

Pedál: Subbass 16' Apertabass 8' Principál 4'

Felhasznált irodalom

ÁROKHÁTY Béla: *Az orgona a református gyülekezetben.* In: Református Figyelő, 1930. 367.

ÁROKHÁTY Béla: *Kis orgonák tervezése kis templomok számára.* In: Lelkészegyesület, 1930. 256.

ÁROKHÁTY Béla. *Református orgonaszűgás.* In: Református Figyelő, 1931. 181.

ÁROKHÁTY Béla: *Az orgonaépítés mai problémái.* In: Protestáns Szemle, 1937. 320.

ÁROKHÁTY Béla: *Az egyházi zene szolgálatának megszervezése, irányítása.* In: Protestáns Szemle,
1937. 343.

ÁROKHÁTY Béla: *A református gyülekezeti éneklés.* Bp., 1940. 30.

Árokháty Béla iratai. Ráday Levéltár, RL C/106. 1–6. Doboz.

Lelkészegyesület, 1931. 20.

KARÁCSONY Sándor: *Magyar Ifjúság.* Exodus Kiadó. Bp. 1946. 31.

Református Élet, szerk. Dr. Ravasz László, II. évf., 16. szám, 1935. április 20. 135.